

دانشگاه خوارزمی

مؤسسه تحقیقات و مطالعات تربیتی

**مقدمه‌ای در مورد اساسنامه تجدید نظر شده مؤسسه
تحقیقات و مطالعات تربیتی**

گردآوری و تدوین:

عباس هومن

عضو هیأت علمی مؤسسه تحقیقات و مطالعات تربیتی

مهر ماه ۱۳۹۳

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۴	مقدمه
۴	سابقه تأسیس مؤسسه تحقیقات تربیتی
۴	سابقه فعالیت مؤسسه قبل از انقلاب اسلامی
۵	سابقه فعالیت مؤسسه بعد از انقلاب فرهنگی در دانشگاه‌های کشور
۶	اساسنامه اولیه مؤسسه
۶	بخشی از اولین اساسنامه مؤسسه (تصویب‌نامه قانونی مجلس شورای ملی در تاریخ ۱۳۴۲/۵/۲۹)
۷	لزوم جامعیت بخشیدن به فعالیت‌ها و اهداف مؤسسه
۸	فواید و مزایای تغییر مأموریت‌ها و اهداف مؤسسه
۸	ضرورت ایجاد تغییرات مطلوب در رویکرد مؤسسه نسبت به شیوه‌های حل مسائل تعلیم و تربیت
۹	تأکیدهای عمده در اساسنامه اصلاح شده مؤسسه
۱۰	پیشنهاد تغییر نام مؤسسه
۱۲	موضوع فعالیت‌های جدید مؤسسه
۱۲	دلایل توجیهی (منطق) انتخاب و تأسیس گروه‌های پژوهشی در مؤسسه
۱۲	صحه‌گذاری بر تغییر اساسنامه اولیه و تأیید اساسنامه جدید

به نام خداوند جان و خرد

مقدمه

این مؤسسه پژوهشی دانشگاهی دولتی با ۵۱ سال سابقه از زمان شروع تأسیس در سال ۱۳۴۲ خورشیدی (پس از تصویب نهایی در مجلس شورای ملی سابق)، به منظور استفاده بهینه از ظرفیت‌ها و توانایی‌های موجود در دانشگاه خوارزمی (با نام‌های قبلی دارالمعلمین مرکزی و عالی، سازمان تربیت معلم و تحقیقات تربیتی، دانشسرای عالی، و تربیت معلم)، هم‌چنین برای رفع نیازهای تحقیقاتی دستگاه‌های اجرائی (به ویژه وزارت آموزش و پرورش) و سایر بخش‌های دولتی و غیر دولتی تأسیس شده است.

سابقه تأسیس مؤسسه تحقیقات تربیتی

این مؤسسه یکی از اولین و قدیمی‌ترین مؤسسات پژوهشی ایرانی است که با بهره‌گیری از استادان کارآمد و اغلب تحصیل کرده در خارج از کشور، شروع به کار کرده است. در مرحله راه اندازی، با عنوان "مؤسسه تحقیقات و مطالعات تربیتی" در اجرای بند "ج" از ماده ۲ تصویب‌نامه قانونی شماره ۸۴۴۰ مورخ ۱۳۴۲/۵/۲۹ [دوره ۲۱ مجلس شورای ملی سابق] با بودجه مستقل تأسیس یافته و از لحاظ جایگاه سازمانی زیر مجموعه "سازمان تربیت معلم و تحقیقات تربیتی" در وزارت فرهنگ سابق (از زمان وزارت دکتر جهان‌شاه صالح که هم‌زمان عهده دار ریاست دانشگاه تهران بود) [و دانشسرای عالی] محسوب می‌شده است. ۱

سابقه فعالیت مؤسسه قبل از انقلاب اسلامی

بر اساس شواهدی که از نقل قول‌های تعدادی از اعضاء هیأت علمی سابق (بازنشسته) این مؤسسه در دست است، در دوره پانزده ساله قبل از انقلاب اسلامی (۱۳۵۷-۱۳۴۲)، این مؤسسه نقش بسیار فعال و ارزنده‌ای در عرصه تعلیم و تربیت و پژوهش‌های تربیتی و روان‌شناسی کشور ایفا کرده است. این مؤسسه با ۲۰ نفر شاغل و بهره‌گیری از استادان برجسته دانشسرای عالی و گاه دانشگاه تهران، توانسته بود خدمات علمی - پژوهشی شایان توجهی به جامعه علمی کشور عرضه نماید. کتاب‌هایی در زمینه روش‌های آماری در علوم

^۱ . در آن زمان، نصب مدیر (یا رئیس) مؤسسه از طرف وزیر فرهنگ به مدت سه سال صورت می‌گرفته است.

تربیتی، روش انجام پژوهش و روش گزارش نویسی پژوهش علمی، آزمون‌های روان‌شناختی، و ... توسط اعضاء ثابت هیأت علمی مؤسسه به زبان فارسی برگردانده شده است.

از جمله ابزارها و فناوری‌های پیشرفته مورد استفاده پژوهشگران این مؤسسه، یک کامپیوتر بزرگ نسل قدیم بوده که برای انجام محاسبات و تصحیح اوراق امتحانی و پاسنامه تست‌ها و پرسشنامه‌ها و ... با استفاده از کارت‌های منگنه صورت می‌گرفته و در آن زمان به آن اعتبار زیادی بخشیده بوده است. کتابچه راهنمای تست‌های هوش تصویری (دومینو ۴۸، ریون سیاه و سفید و رنگی، اوتیس - لنون) و پرسشنامه‌های شخصیتی عینی و فرافکن نسبتاً زیادی توسط آنان خریداری شده و در انجمن‌های علمی معتبر خارجی نسبتاً زیادی عضویت داشته‌اند. علاوه بر این، کتاب‌های علمی، فرهنگ‌های لغات و اصطلاحات، دایره‌المعارف‌ها، و خبرنامه‌های انگلیسی روز، مجلات، و بروشورهای خارجی زیادی را به صورت منظم خریداری کرده و در معرض دید استادان، دانشجویان و سایر متقاضیان قرار می‌دادند.

اعضاء ثابت هیأت علمی مجرب مؤسسه در دوره‌های فوق لیسانس روان‌شناسی، علوم تربیتی، و روان‌سنجی برگزار شده در دانشسرای عالی (که در آن زمان بالاترین سطح تحصیل در رشته‌های مذکور شناخته می‌شد) تدریس می‌کرده‌اند. همکاری تنگاتنگی بین این مؤسسه و سازمان امور استخدامی، انجمن اولیاء و مربیان، مرکز آزمون شناسی (سازمان سنجش آموزش کشور)، مراکز و مدارس آموزش عالی مختلف در کشور، و ... وجود داشته است.

سابقه فعالیت مؤسسه بعد از انقلاب فرهنگی در دانشگاه‌های کشور

بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، رسالت‌های تربیت معلم در کشور دچار تحولات بسیار شدید شد. با نضج‌گیری اندیشه‌های مبتنی بر فاصله گرفتن از فرهنگ غرب و روی آوردن به تعلیم و تربیت و اخلاق اسلامی و زنده نگه داشتن آرمان‌های عقیدتی اسلامی، به تدریج دانشگاه تربیت معلم نقش محوری خود را در تربیت دبیر برای رشته‌های درسی مختلف از دست داد. سیاست‌گذاران و مسئولان وزارت آموزش و پرورش، از طریق راه‌اندازی و تقویت دانشسراها، مراکز تربیت معلم، آموزشکده‌های فنی و کشاورزی و سایر آموزشکده‌ها، هموارسازی راه ادامه تحصیل کارکنان در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی (اعم از آزاد، شبانه، دولتی، غیرانتفاعی و سایر موارد) و استفاده از سهمیه در کنکور سراسری ورودی دانشگاه‌های دولتی کشور، به تربیت معلمان مورد نیاز خود همت گماشتند. هم‌زمان با این تحولات، رویداد بسیار مهم دیگری در کشور صورت گرفت که انقلاب فرهنگی در دانشگاه‌ها را در پی داشت.

این مؤسسه پس از بروز نخله انقلاب فرهنگی دانشگاه‌ها و چندین سال وقفه، مجدداً در سال ۱۳۶۴ کار خود را از سر گرفت. اما این بار با استفاده از نیروهای انسانی متعهد و معتقد به مبانی اسلام، در راستای تحقق اهداف برنامه‌های جامع توسعه اجتماعی، فرهنگی، تربیتی و روان‌شناختی جمهوری اسلامی ایران فعالیت نمود. پس از بازگشایی و خروج از مرحله تعطیلی و راه‌اندازی مجدد برخی از رشته‌های تحصیلی، با اتکاء به اعضاء هیأت علمی دانشگاه در این رشته‌ها، هفت فقره طرح پژوهشی نسبتاً قوی با موفقیت به اتمام رسید. بعد از عادی شدن جریان تحصیل در این رشته‌ها، و قرار گرفتن "معاونت پژوهشی" در تشکیلات اداری دانشگاه، فعالیت استادان دانشکده علوم تربیتی در زمینه انجام طرح‌های پژوهشی مؤسسه عملاً متوقف شد. مسئولان مؤسسه برای رهاشدن از این تنگنا، و پویایی بیشتر، در اواخر سال ۱۳۷۲ اقدام به استخدام تمام وقت چهار نفر عضو هیأت علمی - پژوهشی و تعدادی کارشناس پژوهشی (اضافه بر کارکنان قبلی) نمودند. این اقدام تا قبل از سال ۱۳۸۷ که بازنشسته شدن پنج نفر از اعضاء مؤسسه را در پی داشت، با توجه به امکانات و ظرفیت‌های موجود، دوره شکوفایی فعالیت‌های مؤسسه را رقم زد.

طی سال‌های متمادی این مؤسسه با استفاده از امکانات، فضای فیزیکی و منابع مالی موجود و بسیار محدود در دانشگاه و گاهی با استفاده بسیار محدود از منابع مالی و امکانات دستگاه‌های اجرائی (به خصوص وزارت آموزش و پرورش) و دیگر سازمان‌های متقاضی (مانند شورای پژوهش‌های علمی کشور)، توانسته است هم در جهت انجام پژوهش‌های نظری (و تلاش در تولید علم) و ارزشیابی در موضوعات خاص و هم در جهت انجام پژوهش‌های کاربردی (برخی در سطح ملی) با هدف ایجاد زمینه برای رفع نیازهای دستگاه‌ها و سازمان‌ها، و ارائه خدمات و مشاوره‌های علمی - تخصصی به آنان گام بردارد.

فعالیت‌های این مؤسسه با توجه به منابع مالی بسیار محدودی که در اختیار داشته، در حد امکانات و ظرفیت‌های موجود، به ترجمه، تألیف، تصنیف، نشر کتب، مقالات علمی در حوزه تعلیم و تربیت، ایجاد ارتباط و فراهم کردن زمینه همکاری مناسب و مؤثر با سازمان‌های سفارش دهنده و متقاضی انجام پروژه‌های پژوهشی، مشاوره‌های علمی، برگزاری کارگاه‌های علمی آموزشی دانشگاهی، و رفع نیازهای پژوهشی دستگاه‌های اجرائی، و سازمان‌ها و بخش‌های متقاضی انجام تحقیقات اختصاص داده شده است.

از موفقیت‌هایی که این مؤسسه طی ۲۴ سال گذشته کسب کرده، اجرای بیش از ۴۰ فقره طرح و پروژه پژوهشی دانشگاهی و غیردانشگاهی و انتخاب دو مورد از آن‌ها به عنوان

پژوهش شایسته تشویق در رتبه‌بندی سالیانه وزارت ارشاد اسلامی و دو مورد دیگر از آن‌ها به عنوان پژوهش برتر دانشگاه بوده است. از جمله کارهای مهم دیگری که مؤسسه انجام داده، انتشار فصلنامه علمی - پژوهشی (و ترویجی) با عنوان "پژوهش‌های تربیتی" (طی ۲۵ سال)، و مجله "نمای تربیت" که ترجمه مجموعه مقالات نشریه سازمان یونسکو با عنوان انگلیسی "Prospect" بوده و از سال ۱۳۴۲ تاکنون (گاه با وقفه یا تأخیر) به چاپ رسیده است. نمایه چکیده‌های پایان‌نامه‌های تحصیلی دوره‌های تحصیلات تکمیلی دانشگاه‌ها در حوزه علوم تربیتی (که در زمان خود نوعی بدعت‌گذاری محسوب می‌شده است)، به صورت سالنامه بین سال‌های ۱۳۶۹ تا ۱۳۷۳ در مؤسسه تهیه و منتشر می‌شده است که پس از فعالیت‌های نظام‌مند و گسترده‌تر مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران (ایران داک) که شروع آن در سال ۱۳۷۰ بوده، متوقف شد.

اساسنامه اولیه مؤسسه

چنانکه در بخشی از اساسنامه اولیه (مصوبه قانونی مورخ ۱۳۴۲/۵/۲۹ دوره بیست یکم مجلس شورای ملی سابق) ملاحظه می‌شود، فعالیت‌های این مؤسسه، علاوه بر آنکه گستره نسبتاً وسیعی از برنامه‌های علمی پژوهشی قابل اجرا در سازمان تربیت معلم وزارت آموزش و پرورش وقت را در بر می‌گرفته است، فعالیت‌های مهم دیگری مانند انجام پژوهش، تربیت پژوهشگر، و مبادله اطلاعات علمی با سازمان‌های علمی ایران و سایر کشورهای جهان را در رئوس برنامه‌های خود داشته است (به کادر ۱ نگاه کنید).

کادر ۱ : بخشی از اولین اساسنامه مؤسسه (تصویب‌نامه قانونی مجلس شورای ملی

در تاریخ ۱۳۴۲/۵/۲۹)

فعالیت‌ها و وظایف مؤسسه

الف- تربیت متخصصان فنی برای اجرای تحقیقات و مطالعات تربیتی و یا تصدی امور فنی و تخصصی تعلیم و تربیت

ب- تهیه وسایل و ابزار مورد نیاز تحقیقات و مطالعات تربیتی شامل تست‌های روان‌شناسی و ابزارهای سنجش و اندازه‌گیری تربیتی و سایر وسایل فنی تخصصی مورد نیاز تعلیم و تربیت برای استفاده در ایران

ج. ارزشیابی برنامه‌ها و روش‌های مختلف آموزش و پرورش و سنجش معلومات و

پیشرفت دانش آموزان در مراحل مختلف تحصیل یا در انواع مختلف آموزشگاه‌ها به منظور تجدید نظر و تکمیل برنامه‌ها و وسایل آموزشی.

د. انجام تحقیقات علمی در مسایل تربیتی و روان‌شناسی برای تکمیل و اصلاح کتب و روشها و برنامه‌های مختلف و رسیدگی به مسائل و مشکلات مختلف فرهنگی و تربیتی

ه. تألیف کتب و نشریاتی که از نظر فنی مورد احتیاج در فعالیت‌های آموزشی و پرورشی است و هم‌چنین انتشار نتایج حاصله از تحقیقات و مطالعات مؤسسه.

و. ایجاد و حفظ ارتباط با مراکز و مؤسسات مشابه در سایر کشورهای جهان برای تبادل اطلاعات و نتایج حاصله از مطالعات و تحقیقات مؤسسه.

در دستورالعمل اجرایی مکمل اساسنامه اولیه مؤسسه که تقریباً سه سال بعد از بازگشایی دانشگاه‌ها (پس از انقلاب فرهنگی) در سال ۱۳۶۴ تدوین گردید و به تأیید ریاست دانشگاه تربیت معلم رسید، انتخاب رئیس و معاون از بین اعضاء هیأت علمی دانشکده علوم تربیتی مرسوم و دو وظیفه جدید برای مؤسسه در نظر گرفته شد:

(۱) انجام تحقیقات لازم در زمینه ارزشیابی عملکردهای آموزشی و تربیتی دانشگاه تربیت معلم و تهیه گزارش‌های لازم و (۲) همکاری و ارائه خدمات لازم تحقیقاتی به دانشجویان دوره‌های مختلف کارشناسی ارشد و دکتری.

بر مبنای این دستورالعمل، "شورای تحقیق" با ترکیب: معاون آموزشی و پژوهشی دانشگاه، رئیس دانشکده علوم تربیتی، رئیس مؤسسه، دو نفر از اعضاء هیأت علمی دانشکده علوم تربیتی، و دو نفر از اعضاء هیأت علمی مؤسسه (با حکم ریاست دانشگاه) تشکیل و برگزاری جلسات آن هر ماه یکبار پیشنهاد گردید. وظایف این شورا به قرار زیر تعیین شد:

- تصویب آئین نامه‌ها و برنامه‌های مربوط به پژوهش‌های علمی و اظهار نظر راجع به بودجه مؤسسه
- تصویب میزان حق الزحمه و پاداش پیشنهادی رئیس مؤسسه به کارکنان مؤسسه
- نظارت بر حسن اجرای طرح‌های تصویب شده و هدایت و راهنمایی‌های سازنده در جهت اجرای آنها
- تدوین آئین نامه‌های مربوط به همکاری آموزشی در زمینه تربیت رهبر پژوهشی، پژوهشگر و مربی

به نظر می‌رسد انتخاب رئیس و معاون مؤسسه از بین اعضاء هیأت علمی دانشکده علوم تربیتی و تسلط تفکرات حاکم بر این دانشکده - که متأثر از آراء استادان عالی رتبه‌ای که در آن قرار داشتند بوده است - تا حد زیادی موجب منحصر کردن فعالیت‌های مؤسسه به حوزه تعلیم و تربیت شده است. بعد از تحولات یاد شده نیز با وجود استقلال اداری مؤسسه از دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی در سال ۱۳۶۹، و قرار گرفتن زیر نظر مستقیم ریاست دانشگاه (در نمودار سازمانی دانشگاه)، این تفکر تا سال ۱۳۹۳ نیز ادامه یافته است. برای مثال به مهم‌ترین وظایفی که در دستورالعمل اجرایی سال ۱۳۶۴ مکمل اساسنامه مؤسسه در نظر گرفته شده توجه کنید:

- تأکید بر کارهای علمی نظری و پژوهش‌های بنیادی محض در حوزه تعلیم و تربیت
- انجام تحقیقات کاربردی و مطالعات ارزشیابی در حوزه آموزش و تعلیم و تربیت
- ارزشیابی عملکرد آموزشی و تربیتی دانشگاه تربیت معلم
- هدایت و آموزش شیوه‌های تحقیقات تربیتی
- همکاری با سازمان‌ها و مراکز آموزشی و تربیتی کشور
- برگزاری سمینارها و کنفرانس‌های ملی و بین‌المللی در حوزه تعلیم و تربیت
- ارائه خدمات آموزشی - پژوهشی - تربیتی به سازمان‌های آموزشی کشور برای افزایش سطح آگاهی کارکنان آنها

از ضعف‌های مهم دستورالعمل مکمل اساسنامه اولیه، ابهام در روش تأمین بودجه برای مؤسسه بوده است. شواهد موجود نشان می‌دهد که بین سال‌های ۱۳۷۸ - ۱۳۶۹ از طریق توافق با معاونت پژوهشی دانشگاه، مبالغ ناچیزی به انجام پژوهش‌های مؤسسه تخصیص داده می‌شد. اما از آن به بعد این روند ادامه پیدا نکرد و بودجه مستقلی هم برای اجرای طرح‌های پژوهشی در اختیار مؤسسه قرار نگرفت. به همین دلایل فقط با اتکاء به ظرفیت‌های موجود، از آن به بعد فعالیت‌های مؤسسه در سطح بسیار محدود و فقط با اتکاء به اخذ مبالغ بالاسری بابت اجرای پروژه‌های خرد (کوچک) پژوهشی سفارش داده شده توسط سازمان‌های بیرونی دانشگاه انجام شد. به واقع، این واحد پژوهشی از سال ۱۳۶۴ به بعد به واسطه نوع فعالیت‌های خود، می‌بایست از محل اعتبارات دانشگاه خوارزمی تغذیه شود. اما تا کنون بدون ردیف و اعتبار مالی مستقل به فعالیت‌های خود ادامه داده است.

لزوم جامعیت بخشیدن به فعالیت‌ها و اهداف مؤسسه

محدودیت‌های به وجود آمده طی ۲۹ سال فعالیت مؤسسه (بعد از بازگشایی دانشگاه) ، که بیشتر در اثر تک رشته‌ای نگاه کردن به موضوع پژوهش‌ها، تأکید بر انجام پژوهش‌های نظری، عدم بزرگ نمایی دستاوردهای پژوهش‌های کاربردی کمی، و تأکید وسواس‌گرایانه بر بهبود کیفیت فعالیت‌ها حاصل شده، موجب محجور ماندن نسبی این مؤسسه پژوهشی در بین جامعه پژوهشگاه‌ها، پژوهشکده‌ها و حتی مؤسسات جدید التاسیس شده است. عمر نسبتاً طولانی این مؤسسه و تحکیم موضعی که از شروع تأسیس در آن تعبیه شده، موجب نوعی عدم انعطاف در کنار آمدن و ناهمسو بودن با تغییر و تحولات به وجود آمده در سیاست‌های پژوهشی کشور شده است. تأکید و پافشاری بر ادامه این طرز فکرها باعث شد که با وجود هویت مستقل مؤسسه (همانند با دانشکده‌ها در دانشگاه) ، طی ۱۵ سال گذشته از سوی دانشگاه هیچ بودجه‌ای و کمک مالی خاصی در اختیار مؤسسه قرار نگیرد. نقصان موجود در این زمینه به حدی بوده است که مؤسسه برای تأمین هزینه‌های حق‌التحقیق، حق‌الترجمه، حق ویرایش، حق داوری مقالات و چاپ نشریات با مشکلات بسیار جدی روبه‌رو شده و در بسیاری از موارد تنها به مدد خود اعضاء هیأت علمی ثابت مؤسسه و علایق شخصی، و تأمین مخارج توسط خود آنان، کارها به انجام رسیده است. طبیعی است که ادامه این روند و به خصوص کوچک شدن حجم فعالیت‌های مؤسسه، نه باعث تحرک و پویایی قابل قبول مؤسسه می‌شود و نه از بابت خدمات علمی دلسوزانه (و بسیار محدود) کارکنان این مؤسسه چیز مهمی عاید دانشگاه می‌شود.

علی‌رغم موفقیت‌هایی که این مؤسسه طی سالیان فعالیت خود کسب کرده، دستیابی به موفقیت پایدار نهادی با این ویژگی‌ها، نیازمند پویایی و انطباق بیشتر با نیازهای روز جامعه و تغییرات به وجود آمده در الگوها و سبک زندگی مردم است. از این رو به تناسب تغییر مشی‌های سیاسی و برنامه‌های کلان توسعه کشور، لازم است تغییرات و اصلاحات مناسبی در موضوع فعالیت‌ها، اهداف و مأموریت‌های مؤسسه صورت گیرد. موضوع دیگری که لزوم بازنگری در مأموریت‌ها و اهداف مؤسسه را ایجاب می‌کند، تغییر مأموریت دانشگاه خوارزمی است که قبلاً به تربیت دبیر و معلم برای وزارت آموزش و پرورش اختصاص داشته، اما در سال‌های اخیر تغییر کرده است. جهت‌گیری دیگر در ایجاد مأموریت‌های جدید، متمرکز بر بهبود کیفیت پژوهش‌های کاربردی در حوزه‌های روان‌شناختی، علوم اجتماعی، و فرهنگی، آموزشی و استفاده بهینه از نتایج و دستاوردهای آن‌ها در کشور است.

فواید و مزایای تغییر و اصلاح مأموریت‌ها و اهداف مؤسسه

ایجاد تحوّل، اصلاح، نوآوری، و ارتقاء روش‌ها و برنامه‌ها در نظام پژوهشی مؤسسه با استفاده از آخرین دستاوردهای مربوط به تحولات علمی و متناسب با مبانی تعلیم اسلامی صورت می‌گیرد. فواید و مزایای این تغییرات و اصلاحات به شرح زیر خواهد بود: (۱) تغییر رویه و حیات علمی مجدد متمرکز بر فعالیت‌های نوآورانه این مؤسسه، می‌تواند به عنوان گامی مهم در جهت توسعه علم و گسترش مرزهای دانش و محقق شدن حرکت از وضع موجود به مطلوب، محسوب شود و از سوی دیگر نیز اتخاذ این تحولات رو به پیشرفت بتواند مورد توجه سایر مؤسسات پژوهشی قرار گیرد. (۲) به واسطه گسترش فعالیت‌های علمی پژوهشی به ارتقاء رتبه علمی دانشگاه کمک می‌کند و در اثر ارائه خدمت علمی به سازمان‌ها و نهادها ممکن است بودجه بیشتری جذب شود. (۳) به خود کفایی مالی می‌رسد و از منابع مالی به دست آمده، سهمی از تمام پروژه‌ها و دوره‌های آموزشی غیر رسمی و رسمی به دانشگاه می‌پردازد. در واقع تحقق این موضوع، به احتمال زیاد افزایش درآمدهای اختصاصی این مؤسسه و در نهایت دانشگاه خوارزمی را در پی خواهد داشت.

ضرورت ایجاد تغییرات مطلوب در رویکرد مؤسسه نسبت به شیوه‌های حل مسائل تعلیم و تربیت^۱

فعالیت‌های علمی این مؤسسه طی ۲۷ سال پس از انقلاب فرهنگی و خاتمه تعطیلی دانشگاه‌ها (از ۱۳۶۶ تا ۱۳۹۳)، با اتکاء به رویکرد فلسفی و نظری و بعضاً غیر تجربی نسبت به تعلیم و تربیت، صورت گرفته است. تعلیم و تربیت به صورت رسمی و غیر رسمی اجرا می‌شود. اجرای برنامه‌های رسمی آن از طریق سازمان‌های آموزش‌دهنده یا تربیت‌کننده (مانند مدارس و به‌طور کلی وزارت آموزش و پرورش، مؤسسات آموزشی، و دانشگاه‌ها) و اجرای برنامه‌های غیر رسمی آن از طریق نهادهای خانواده، همسالان، نهادهای فرهنگی و رسانه‌ها صورت می‌گیرد. هدف اساسی تعلیم و تربیت، کمک به افراد به گونه‌ای است که به یادگیرندگان مستقل تبدیل گردند و بتوانند فرایندهای شناختی و یادگیری‌شان را در جهت اهداف تعیین شده خود هدایت، نظارت و اصلاح کنند. تعلیم و تربیت به معنای عام آن بسیار گسترده است و

^۱. تعلیم و تربیت، عبارت است از فراهم آوردن زمینه‌ها و عوامل به فعلیت رساندن یاشکوفای ساختن شخص در جهت رشد و تکامل اختیاری او به سوی هدف‌های مطلوب و بر اساس برنامه‌ای سنجیده شده (ر.ک: فلسفه تعلیم و تربیت، دفتر همکاری حوزه و دانشگاه، ج ۱، ص ۳۴۱ - ۳۶۶). «تعلیم» به معنی آموزش، و «تربیت» به معنی پرورش است و در سال‌های گذشته به جای اصطلاح «آموزش و پرورش»، «تعلیم و تربیت» به کار می‌رفت.

منحصر به رشته خاصی نمی‌شود. هرگونه عمل یا فعالیتی است که منجر به آموزش رسمی یا غیر رسمی، آگاهانه یا ناآگاهانه، با انگیزه یا بدون انگیزه شود. تعلیم و تربیت، مجموعه متحدی است که هر یک از علوم مختلف می‌توانند در آن نقش داشته باشند. منتهی نقش بعضی از علوم در آن قوی‌تر و بعضی دیگر ضعیف‌تر است. هر جایی که یادگیرنده و یاد دهنده حضور داشته باشد، به صورت غیرمجازی یا مجازی، موضوع تربیت در کار است. برای هر علم، آموزش آن علم نیز وجود دارد که هر دوی آن‌ها محتوای کاملاً متفاوتی دارند؛ مانند پزشکی و آموزش پزشکی، فیزیک و آموزش فیزیک، کامپیوتر و آموزش کامپیوتر، هنر و آموزش هنر، و

از سوی دیگر، تعلیم و تربیت امری چند بعدی است؛ جنبه‌های زیستی، روانشناختی، اجتماعی، انسان‌شناختی، و فرهنگی دارد. تأکید بر رویکرد روانی - اجتماعی در تعلیم و تربیت، باعث می‌شود نسبت به فعالیت‌های آن شناخت بیشتری حاصل شود. تمام فعالیت‌های این حوزه، شامل: آشنایی با ویژگی‌های یادگیرنده و یاد دهنده، آموزش، موضوع و فرایند یادگیری، و ارزشیابی آموخته‌ها، با نگاهی وحدت یافته که در آن ویژگی‌های زیستی، روانی، اجتماعی، و فرهنگی لحاظ شده باشد، صورت می‌گیرد. به همین دلایل است که مؤسسه قصد دارد برای پویایی و ایجاد تحرک بیشتر، این نگاه جدید به موضوعات انسانی را در سیاست‌ها، استراتژی‌ها، برنامه‌ها و اساسنامه جدید خود بگنجانند.

تأکیدهای عمده در اساسنامه اصلاح شده مؤسسه

۱. مؤسسه از لحاظ تشکیلات اداری، تجهیزات، محل، و فضای کالبدی کماکان وابسته به دانشگاه خوارزمی و ملزم به رعایت مقررات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری است. هم‌چنین از طریق مشارکت در اجرای پروژه‌ها و برنامه‌های علمی پژوهشی مشترک با سازمان‌های خارج از دانشگاه، به کسب عواید مادی و معنوی می‌پردازد. بدین ترتیب بخشی از بودجه لازم برای انجام کارهای خود را از محل درآمدهای حاصل از اجرای پروژه‌ها و خدمات علمی سفارش گرفته شده از بیرون دانشگاه جذب می‌کند؛ تحقق این موضوع، در راستای هدف کاربست یافته‌های پژوهشی به صورت بسته‌های آموزشی و کاربردی ویژه برای بهبود شایستگی و صلاحیت کارشناسان سازمان‌ها صورت می‌گیرد.

۲. برای جامعیت بخشی و شمول بیشتر موضوع فعالیت‌های مؤسسه، به تناسب تغییر و تبدیل ایجاد شده در دانشگاه و خارج شدن از مرحله تربیت دبیر برای وزارت آموزش و پرورش به دانشگاه جامع با رشته‌های متنوع، به جای منحصر شدن به فعالیت در زمینه تعلیم و تربیت،

حیطه‌های دیگری به برنامه کارهای مؤسسه اضافه می‌شود. بر این مبنا لازم است مأموریت‌های جدید تعریف و تغییرات مناسب در مأموریت‌های قبلی ایجاد شود و این تغییرات در وهله اول در « شورای سیاست‌گذاری » مؤسسه و در نهایت در هیأت امنا دانشگاه به تصویب خواهد رسید. در این صورت مؤسسه کماکان به صورت وابسته به تشکیلات دانشگاه و زیر نظر ریاست دانشگاه، با هویتی مستقل (همانند با دانشکده‌ها) اداره می‌شود و از لحاظ حقیقی و حقوقی وضع آن تغییر نمی‌کند.

۳. یک حرکت نو و مبتکرانه در انتخاب استراتژی‌های جدید در مؤسسه، تشکیل گروه‌های پژوهشی خاصی است که موضوع اصلی فعالیت‌هایشان حل مسائل تربیتی از طریق توجه به جنبه‌های روانی - اجتماعی و تدارک مطالعات میان‌رشته‌ای است.

۴. از منظر توسعه یافتگی، "بومی‌سازی" یا "درونی‌سازی" علوم انسانی یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های مهم سیاست‌گذاران علمی کشور، در رویارویی با علوم انسانی و اجتماعی مدرن می‌باشد. در همین راستا، "بومی‌سازی" و "تلاش برای تولید علم"، از جمله واکنش‌های مهمی است که بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران به عنوان یکی از مهم‌ترین الزامات تحول فرهنگی مورد توجه قرار گرفته و ضرورت درونی سازی ارزش‌های انقلاب اسلامی در ساختارهای آموزشی و پژوهشی کشور را مطرح کرده است. بر این اساس، از طریق انقلاب فرهنگی در نظام آموزش عالی (از سال‌های قبل)، تلاش‌های نسبتاً گسترده ولی پراکنده‌ای برای بومی‌سازی علوم انسانی در راستای ایجاد تمدن اسلامی - ایرانی صورت گرفته است. با این وجود، وضعیت کنونی حاکم بر علوم انسانی در ایران، ضرورت آسیب‌شناسی شیوه‌های بومی‌سازی و توجه به الزامات بومی‌سازی این علوم را بیش از پیش آشکار می‌سازد. پرداختن به این موضوعات، کاری است که در تعدادی از گروه‌های پژوهشی این مؤسسه، به طور نظام‌مند دنبال خواهد شد.

۵. به منظور افزایش کارآمدی و اثربخشی پژوهش‌های کاربردی مؤسسه، برنامه‌ریزی‌های مناسبی در جهت انتقال و واگذاری یافته‌ها و دستاوردهای حاصل از اجرای آن‌ها به بخش دولتی و خصوصی و سایر بهره‌برداران صورت خواهد گرفت.

۶. در برنامه‌های آموزشی و پژوهشی کوتاه و بلند مدت این مؤسسه، هر دو جنبه رسمی و غیر رسمی حفظ می‌شود. جنبه غیر رسمی برنامه‌های آموزشی کاربردی اجرا شده در این مؤسسه، در وهله اول حاصل کارهای علمی و پروژه‌های پژوهشی مورد نیاز سازمان‌ها است که بر اساس روش‌های استاندارد علمی صورت می‌گیرد و نتایج حاصل از آن‌ها، از طریق تهیه بسته‌های

علمی- آموزشی مشخص و به کارگیری آموزش‌های مجازی، فردی، و سازمانی در اختیار استفاده کنندگان قرار می‌گیرد؛ مثلاً" در مورد استرس درون سازمانی که مربوط به روابط درون سازمانی است، برای مدیران سطوح مختلف بسته های آموزشی کاربردی مناسب تهیه می‌شود؛ یا بسته‌هایی صوتی و تصویری تهیه و در کار گروه‌های تخصصی برای تربیت درمانگران ماهر مورد استفاده قرار می‌گیرد. هدف از تهیه و استفاده از این بسته‌ها در برنامه‌های آموزشی و درمانی، تأکید بر بازخورد متقابل و دادن پروانه یا صدور مجوز رسمی به شرکت کنندگان در دوره‌ها است. تحقق این امور به توانمند سازی افراد سازمان‌ها در اجرای برنامه‌ها می‌انجامد و به سیاست‌گذاری سلامت در امور محیطی کمک می‌کند.

ایجاد مهارت و بهبود صلاحیت و شایستگی در کارکنان سازمان‌ها، هدف دیگر آموزش‌های کوتاه مدت است که به شرکت کنندگان در آن‌ها گواهی‌نامه و مجوز معتبر اعطا خواهد شد. مثلاً" در مورد آزمون‌سازی یا موارد دیگر می‌توان از طریق توافق با "سازمان نظام روان‌شناسی و مشاوره" به شرکت کنندگان در دوره‌ها پروانه اعطا کرد.

آموزش‌های رسمی بلند مدت در نظر گرفته شده، منجر به اخذ مدرک رسمی دانشگاهی و تربیت افراد متخصص پژوهشگر می‌شود. در دوره‌های بین رشته‌ای که فعلاً" در دانشگاه خوارزمی و سایر دانشگاه‌ها وجود ندارد، دوره‌هایی در سطح دکتری تخصصی پژوهشی^۱ و پسا دکتری فوق تخصص پژوهشی^۲ از طریق انعقاد قرارداد و تفاهم‌نامه با سازمان‌ها - که هزینه و بودجه مورد نیاز آن‌ها را در اختیار مؤسسه (و در واقع دانشگاه) قرار دهند- برگزار می‌شود. دوره دکتری تخصصی پژوهشی در این مؤسسه، مجموعه‌ای هماهنگ از فعالیت‌های پژوهشی و آموزشی و یکی از بالاترین مقاطع تحصیلی در آموزش عالی است. با استفاده از امکانات و تجهیزات دانشگاه خوارزمی و احراز صلاحیت تخصصی از معاونت پژوهش و فناوری وزارت علوم، تحقیقات و فناوری برگزار می‌گردد. آموزش‌های رسمی بلند مدت شامل دوره چهار ساله دکتری تخصصی پژوهشی و دوره یک ساله پسا دکتری (یا فوق دکتری) پژوهشی می‌باشد.

پیشنهاد تغییر نام مؤسسه

مدیریت جدید، به چند دلیل تغییر نام مؤسسه را پیشنهاد کرده است:

(۱) این پیشنهاد، متأثر از تغییر نام دانشگاه (از تربیت معلم به خوارزمی) در سال‌های اخیر و در واقع به تغییراتی مربوط می‌شود که در ماهیت مأموریت‌ها و فعالیت‌های قبلی آن به ویژه

^۱ . Ph.D by Research

^۲ . Post Doctoral Research

گذر از مرحله تربیت معلم و تربیت دبیر برای وزارت آموزش و پرورش و تبدیل آن به یک دانشگاه جامع با اضافه نمودن برخی رشته‌های تحصیلی دیگر مربوط می‌شود که انتظار می‌رود ارتقاء رتبه علمی آن در میان دانشگاه‌های کشور را در پی داشته باشد. تغییر نام مناسب، می‌تواند به سازمان‌ها و نهادهای دیگر (خارج از آموزش و پرورش) نیز فرصت بهره‌مند شدن از خدمات علمی - پژوهشی مؤسسه را بدهد.

(۲) جامعیت بخشی نسبی به فعالیت‌ها از نظر افزودن رویکرد روانی - اجتماعی، دلیل دوم تغییر نام مؤسسه است.

(۳) با توجه به این‌که در سال‌های اخیر مأموریت‌های این مؤسسه را سازمان‌های پژوهشی وزارت آموزش و پرورش با استفاده از متخصصان خود انجام می‌دهند، برای مقابله با کاهش تقاضا و پویایی بیشتر، «تغییر نام مؤسسه» منطقی به نظر می‌رسد که خود آن مستلزم تدوین هدف‌ها و تعریف مأموریت‌های جدید بر اساس پاسخگویی به نیازهای مهم جامعه کنونی است. بنابر آنچه گفته شد، برای تغییر نام این مؤسسه پژوهشی دو دسته عنوان پیشنهاد می‌شود که لازم است یکی از مناسب‌ترین آن‌ها پس از شور و بررسی و اتفاق نظر در مؤسسه، در جلسه هیأت امناء دانشگاه خوارزمی مطرح و مورد تأیید نهایی قرار گیرد. دسته اول شامل عنوان‌های ذیل است که به منظور حفظ سابقه ۵۱ ساله و تصویب اساسنامه مؤسسه در مجلس شورای ملی سابق، مطرح شده‌اند.

(۱) مؤسسه تحقیقات تربیتی و روانی - اجتماعی^۱، (۲) مؤسسه تحقیقات کاربردی تربیتی، روانی و اجتماعی^۲، (۳) مؤسسه تحقیقات تربیتی، روان‌شناختی، اجتماعی، و فرهنگی^۳
عناوین دسته دوم که بدون توجه به سابقه ۵۱ ساله مؤسسه و برای انجام مأموریت‌های جدید تدوین شده‌اند، عبارتند از:

(۱) مؤسسه تحقیقات کاربردی روان‌شناختی، اجتماعی و فرهنگی^۴، (۲) مؤسسه ایرانی تحقیقات کاربردی روان‌شناختی، اجتماعی و فرهنگی^۵، (۳) مؤسسه تحقیقات کاربردی علوم رفتاری ایران^۶.

^۱ . Institute for Applied Psychological, Social and Cultural Research: IAPSCR

^۲ . Institute for Applied Educational, Psychological and Social Research: IAEPSR

^۳ . Institute for Educational, Psychological, Social and Cultural Research: IEPSCR

^۴ . Institute for Applied Psychological, Social and Cultural Research: IAPSCR

^۵ . Iranian Institute for Applied Psychological, Social and Cultural Research: IIAPSCR

^۶ . Iranian Applied Research Institute for Behavioral Science: IARIBS

انتخاب یکی از دو نام آخر (دسته دوم) برای مؤسسه، بنابر دلایل زیر مزایای بیشتری در بر خواهد داشت:

(۱) تأکید بر ایرانی بودن مؤسسه، باعث شناخته شدن آن در سطح بین‌الملل می‌شود؛ (۲) جامعیت آن باعث در برگرفتن حوزه‌های علمی بیشتری می‌شود - که امکان انجام مطالعات میان رشته‌ای را فراهم می‌کند؛ (۳) تأکید بر کاربردی بودن پژوهش‌های مؤسسه، باعث استفاده بهینه از نتایج این پژوهش‌ها در سازمان‌ها و اداراتی می‌شود که کار به سفارش آن‌ها انجام شده است؛ (۴) عدم تأکید بر بخش تعلیم و تربیت در این عنوان‌ها بر اساس این پیش فرض زیربنایی صورت گرفته است که مطالعات تربیتی نیازمند باز تولید مجدد مطالعات روانی، اجتماعی، و فرهنگی است و سازمان‌های دیگر می‌توانند از نتایج پژوهش‌هایی که در این مؤسسه برای تحقق برنامه‌های روانی، اجتماعی، تربیتی، و جامعه شناختی انجام می‌شود، در محیط کار خود استفاده لازم را ببرند.

ضرورت تغییر نام و نام‌های پیشنهاد شده، در اولین جلسه شورای سیاست‌گذاری مؤسسه با حضور مسئولان عالی رتبه دانشگاه مورد بررسی و هم‌اندیشی قرار گرفت. بنا بر رایزنی‌های انجام شده، نظر جمعی اعضاء شورا این شد که ممکن است منحصر شدن به بحث تعلیم و تربیت، محدودیت‌هایی در ارتباط با تداخل وظایف با سایر مؤسسات پژوهشی با فعالیت مشابه و کاهش تقاضا برای پژوهش توسط این مؤسسه ایجاد کند. لذا تصمیم گرفته شد از طریق حفظ نام قبلی - یعنی حفظ واژه «تربیتی» - سابقه نمادین تاریخی پنجاه و یک ساله آن حفظ شود و به منظور گسترش محتوایی زمینه تحقیقات، حوزه‌های «روان‌شناسی و اجتماعی» نیز به آن اضافه شود. لذا از این به بعد (پس از تصویب اساسنامه تجدید نظر شده)، نام مصوب مؤسسه به «مؤسسه تحقیقات تربیتی، روان‌شناختی و اجتماعی» تغییر می‌یابد. کوتاه بودن عنوان و رعایت اصول زیبایی شناختی، از جمله ویژگی‌های این عنوان است و محدودیتی در مورد انجام انواع تحقیقات نظری/ کاربردی/ و توسعه‌ای هم در آن وجود ندارد؛ معادل انگلیسی نام جدید مؤسسه به شرح زیر خواهد بود:

Institute of Educational, Psychological and Social Research: IEPSR

موضوع فعالیت‌های جدید مؤسسه

به تناسب نام جدید این واحد پژوهشی، موضوع فعالیت آن در حوزه‌های وابسته به علوم روان‌شناسی، جامعه‌شناسی، و تعلیم و تربیت از طریق انجام پروژه‌های مطالعاتی و پژوهشی میان رشته‌ای است.

دلایل توجیهی (منطق) انتخاب و تأسیس گروه‌های پژوهشی در مؤسسه

بر اساس اساسنامه جدید، مؤسسه برای این‌که بتواند از طریق تمرکز بر جنبه‌های روانی، اجتماعی، تربیتی به اهداف جدید خود نائل شود، فعالیت‌های خود را در قالب سه گروه پژوهشی مجزا که در عین حال می‌توانند به طور نظام‌مند به هم متصل شوند، سازمان‌دهی می‌کند. عناوین این گروه‌ها عبارت است از: (۱) گروه مطالعات تربیتی، (۲) گروه مطالعات روان‌شناختی، و (۳) گروه مطالعات اجتماعی. انتخاب این گروه‌ها در مؤسسه که موضوع فعالیت‌هایشان حول موضوع‌های مربوط به سه رشته "تعلیم و تربیت"، "روان‌شناسی"، و "جامعه‌شناسی" قرار دارد، از منطق خاصی پیروی می‌کند که می‌توان ادعا کرد به نوبه خود نوعی بدعت‌گذاری نسبت به پژوهشگاه‌ها، پژوهشکده‌ها، و مؤسسات پژوهشی خاصی است که در حوزه و رشته‌های مشابه این مؤسسه فعالیت می‌کنند. دلایل توجیهی این موضوع، در قالب اثرات متقابل ابعاد و ویژگی‌های "تربیتی"، "روانی"، و "اجتماعی" پدیده‌ها از دیدگاه‌های تعامل نگر^۱ روان‌شناختی، جامعه‌شناختی و علوم تربیتی قابل توجیه است.

با توجه به آنچه گفته شد، بر اساس تغییراتی که قرار است از طریق ایجاد سه گروه پژوهشی در این مؤسسه پژوهشی صورت گیرد، قصد داریم ضمن انجام پژوهش‌های مورد نیاز سازمان‌های داخل کشور، در تلاش‌هایی نظام‌مند و مستمر متمرکز بر تهیه و تدارک و انجام مطالعات و پژوهش‌های تطبیقی با شناسایی و استفاده مثبت و بهینه از تجربیات مؤسسات معتبر آموزشی و پژوهشی خارج از کشور، کارهای ارزشمندی انجام شود تا از این طریق بتوان مدل یا مدل‌های مناسبی برای آموزش و یادگیری در اختیار سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان کشور قرار داد.

صحه‌گذاری بر تغییر اساسنامه اولیه و تأیید اساسنامه جدید

بنابر پیشنهاد واحد حقوقی دانشگاه، تأیید نهایی اساسنامه جدید و متعاقب آن موافقت با ساختار سازمانی تغییر یافته این مؤسسه، با توجه به عنوان جدید و انجام فعالیت‌های جدید آن، منوط به موافقت هیأت رئیسه و هیأت امناء دانشگاه، البته به تناسب ظرفیت و توان

^۱ . interactionism

تحقیقاتی مؤسسه (شامل اعضاء هیأت علمی، پژوهشگران، کارشناسان، امکانات و تجهیزات و فعالیت‌های آن) می‌باشد. ثبت نام جدید (نام تغییر یافته) این مؤسسه پژوهشی، پس از تصویب اساسنامه جدید در فهرست اداره ثبت اسناد کشور ثبت خواهد شد.